

ครูทองร่วง เอ็มโອษฐ

ในความโดดเด่นของงานปูนปั้นเพชรบุรี ครูทองร่วง เอ็มโອษฐ เป็นผู้เลื่องชื่อในการถ่ายทอดความเป็นไปทางสังคมลงในงานศิลปะไทย งานของครูที่ศาลาบุญประคอง ในวัดมหาธาตุวรวิหารมีทั้งเรื่องราวของเหตุการณ์วันมหาวิปโยค ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖, เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ และที่ฐานพระพรหม บริเวณสถานีเคเบิลคาร์ทางขึ้นเขาวังพระนครคีรี ก็ยังปรากฏภาพนักรบเมือง และนายทหารผู้มีบทบาทในการฆาตกรรมหมู่ช่วงพฤษภาทมิฬ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๕

ครูช่างทองร่วง โอมโษษฐ์
ผู้เปรี๊องปราดในการสะท้อนทัศนะทางสังคมและการเมืองลงไว้ในงานศิลปะปูนปั้น
ให้เป็นจดหมายเหตุทางการเมืองของสังคมไทย

เป็นประวัติศาสตร์แห่งความอัปยศ ที่ช่างพื้นบ้านถ่ายทอดไว้ในงาน
ศิลปะไทยได้อย่างแยบยล

ช่างทองร่วง เอ็มโอษฐ์ เกิดเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๘๖ ที่บ้าน
สวนเมืองสมุทรสงคราม เขาเป็นเด็กบ้านนอกธรรมดาๆ คนหนึ่ง การศึกษา
ในระบบจบแค่ชั้นประถมปีที่สี่ โอกาสในชีวิตที่เปิดให้มีโอกาสได้เพียงการบวชเป็น
สามเณร เรียนนักธรรมตรี โท เอก และเริ่มสนใจการเขียนภาพลายไทยที่
ได้ผ่านตามาแต่เด็ก ทั้งเคยตีพิมพ์ในรูปลักษณะวิจิตรงามของภาพจิตรกรรม
ฝาผนัง และลายปูนปั้นประดับโบสถ์วิหารอันพลีล้นสะบัด เมื่อสามเณรทองร่วง
ได้ย้ายมาอยู่ที่วัดมหาธาตุเมืองเพชรบุรี ได้พบกับครูพิณ อินฟ้าแสง ช่าง
ปูนปั้นผู้มีชื่อเสียงของเมืองเพชร ด้วยหน่วยก้าน ท่วงที และแนวช่างศิลป์
ในตัว ก็ทำให้ครูพิณรับเขาเป็นศิษย์อย่างเต็มใจ พร้อมกับถ่ายทอดวิชาช่าง
ปูนปั้นตามแบบโบราณ ที่ครูทองร่วงในปัจจุบันกล่าวย่ำให้ลูกศิษย์และผู้สนใจ
ในศิลปะไทยได้ตระหนักว่า “มีแต่คนอดทนอย่างหนัก มานะพยายามไม่ทอดย
เท่านั้นถึงจะเป็นช่างปูนปั้นฝีมือดีได้”

คำพูดของครูทองร่วงมิได้เกินความจริงเลย เพราะงานปูนปั้นเพชรบุรี
ทำแบบวิธีโบราณทุกประการ ช่างปูนปั้นเมืองเพชร ไม่ว่าจะระดับใดก็ตาม จะ
ต้องผ่านขั้นตอนทดสอบความอดทนอย่างสำคัญ เริ่มตั้งแต่การเตรียมปูนด้วย
วิธี “ตำปูน” นั่นก็เดี๋ยวนะ

ปูนปั้นที่ใช้ประดับตกแต่งลวดลายโบสถ์วิหารนั้น มิใช่ปูนซีเมนต์
อย่างที่เรารู้จักทั่วไป แต่เป็นปูนแบบเฉพาะ ทำขึ้นจากปูนขาว ทราวยละเอียด
น้ำตาลโตนดหรือน้ำตาลทราย (เดิมใช้น้ำอ้อย) กาวหนัง (เดิมใช้เปลือก
ประตูเคี้ยวกับหนังวัว) และกระดาษฟาง (เดิมใช้ฟางข้าวแห้ง) ทั้งหมดนี้
แต่ละส่วนยังต้องมีการเตรียมสภาพไว้ล่วงหน้าอีกด้วย เช่นต้องหมักปูนขาว
กับทรายในน้ำใส่ตุ่มดินเอาไว้ถึง ๔ วันก่อนเพื่อลดความเค็ม ต้องแช่
กระดาษฟางให้เนื้อเยื่อเปื่อยยุ่ยอีกไม่ต่ำกว่าครึ่งชั่วโมง และเมื่อนำส่วนผสม
มาใส่ครกโกลกให้เข้ากันนั้นก็ต้องใช้ความสังเกต ค่อยๆ ใส่ปูน ใส่กระดาษ
ฟาง ใส่น้ำตาลและกาวหนังให้ได้จังหวะ โกลกไปตำไป คอยสังเกตว่าสัดส่วน

ไหนที่ขาดเกินต้องเติมลงให้พอเหมาะ ตรงนี้แหละที่ต้องเหวี่ยงท่อมอดทน อย่างสาหัส ปูนแต่ละครกเสียเวลาทำเป็นชั่วโมง ส่วนคนตำปูนก็ต้องตำกัน เป็นเดือนเป็นปี ฝ่ามือแข็งด้าน ตามชอกนิ้วชอกเล็บถูกปูนกัดจนแตกยับ ตำปูนอยู่ตาปีตาชาติจนกว่าจะจับเนื้อปูนตำขึ้นมาบีดูรู้ได้ว่าอ่อนแก่อย่างไร เหมาะสมหรือยังที่จะนำไปใช้ปั้นประดับตกแต่งลวดลาย

เพียงด้านแรกก็มีหลายต่อหลายคนสอบตกไม่เป็นท่า มีทั้งหมดความ อดทนกลับบ้านไปขึ้นตาลยังสบายกว่า หรือมีจะนั้นก็อับปัญญาตำปูนมา ๓ ปียังไม่รู้ว่าปูนที่เหมาะสมจะนำไปปั้นแต่ละลวดลายควรมีเนื้อแก่อ่อนอย่างไร แบบนี้หากมีความอดทนอย่างสูงก็ยังสามารถเป็นคนตำปูนที่จะพัฒนาเป็น “ช่าง” ต่อไปได้ แม้จะช้าหน่อย แต่หากมีใจรักจริงๆ อดทนจริงๆ ก็ยังสามารถเป็นช่างฝีมือดีได้

ช่างทองร่วงเล่าว่า ช่างปูนปั้นเพชรบุรีที่มีชื่อเสียงในปัจจุบันนี้บางคน เคยเป็นกรรมกรย่อยหินมาก่อนด้วยซ้ำ มาจับงานปูนปั้นก็โลดแล่น เพราะ เคยชินมาแล้วกับงานหนัก ฝึกใจฝึกมือให้ประสานกันอย่างดียิ่ง ก็สามารถ ปั้นปูนได้ราวกับสร้างงานมาจาก “มือเทวดา” ที่สูงส่งอลังการ ที่น่าอัศจรรย์ ก็คือทั้งหมดนี้ครูทองร่วงเล่าว่า “พรสวรรค์” กลับเป็นอุปสรรคสำคัญในการ พัฒนางานปูนปั้น เพราะคนเก่งมีพรสวรรค์สูงมักจะใจร้อน เชื้อมั่นในตัวเองมาก อยากออกมารับเหมางานปูนปั้นด้วยตัวเองอย่างรวดเร็ว เพราะเชื่อมั่นว่าตน สามารถประดิษฐ์ลวดลายปูนได้งดงามเพียงพอแล้ว ในที่สุดก็สะดุดชะงักล้มเลิก ไปเสียกลางคัน หมัดใจรัก หมัดความอดทนไปง่าย ๆ

หมดจากการตำปูน ได้ขึ้นนั่งร้านเป็นช่างอย่างเต็มตัว ก็ต้องฝึก “ใจ” ให้กล้าหาญในการปีนป่ายขึ้นลงนั่งร้าน แหงนคอชันแขนอยู่เป็นเวลานานๆ บนแผ่นไม้แคบๆ พาดค้ำอย่างน่าหวาดเสียวอยู่ตรงหน้าบันโบสถ์ ศาลา แดด ร้อนเปรี้ยงแผดเผาก็มีแต่เพียงจิวรเก่าๆ ชิงบั้ง อาหารกลางวันที่ห่อมาจากบ้าน คือข้าวสวยอัดใส่ถุงพลาสติกแน่นโป่ง มีปลาทุครั้งซีกกินกับน้ำพริกผักจิ้ม เป็นของแกล้ม จนแสนจนเพราะค่าจ้างไม่ได้ดีไปกว่ากรรมกรรายวัน หาก รู้จักเก็บหอมรอมริบก็พอจะลืมตาอ้าปากได้ พัฒนาฝีมือขึ้นเป็นครูช่างสั่ง

สอนลูกศิษย์เป็นสายสกุลต่างๆ และเมื่อเสร็จงานฝากฝีมือเอาไว้บำรุงพุทธศาสนาอย่างเรียบร้อย ก็มีไม่กี่คนเท่านั้นนอกจากในหมู่ช่างด้วยกันเองที่พอจะจำได้ว่ามาจากมือ และเป็นชื่อของใคร หากเมื่อกาลเวลาล่วงเลย หมดกาลหมดสมัย ความจำลบเลือน ก็เหลือเพียงงานฝากไว้เป็นมรดกแทนตัว

ให้ช่างรุ่นหลังหมุนเวียนมาศึกษาหาเคล็ดความรู้จากภาพปูนปั้นที่เหลืออยู่ ราวจะยำให้เห็นและตระหนักถึงสัจธรรมที่อาจารย์ศิลป์ พีระศรี เคยกล่าวไว้ว่า “ชีวิตสั้น ศิลปะยืนยาว” คือความจริงแท้ของโลกและชีวิตอย่างไม่มีพรมแดน

สำหรับช่างทองร่วง ท่านกล่าวว่างานปูนปั้นของครูโบราณที่เหลือค้างอยู่ตามวัดต่างๆ คือ “ครู” ที่ดีที่สุด ลายปูนปั้นรูปพุทธประวัติ ปราสาท ๗ ชั้น ศาลา เริงผา ภูเขา ต้นไม้ ที่โบสถ์ร้างวัดไผ่ล้อมซึ่งมีมาแต่สมัยอยุธยา มองผาดๆ ราวช่างเพิ่งหันหลังจากไปหมดๆ เหมือนภาพถูกทิ้งค้างยังไม่เสร็จสิ้น แต่แท้จริงแล้วงานชุดนี้คือต้นแบบของชั้นเชิงการใช้เกรียงปาดไปปาดมา ลีลาถึงธรรมชาติงดงามยิ่ง และเมื่อต้องแสงจะเกิดเงาซับซ้อน แสดงภาพลายลุ่มลึกลดหลั่นเป็นชั้นช่อง แสดงความเป็นเลิศในแนวคิด และฝีมือของช่างได้อย่างเด็ดขาด ส่วนลายมกรคายนาค และกลีบบัวงามประณีตที่องค์ปราสาทวัดกำแพงแลงซึ่งสันนิษฐานว่าสร้างมาตั้งแต่พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ กษัตริย์ผู้ปกครองอาณาจักรกัมพูชาโบราณประมาณ พ.ศ. ๑๗๒๐-๑๗๘๐ นั้น ก็เปรียบเสมือนรากฐานทางศิลปะที่ผู้เป็นช่างและครูช่างเพชรบุรี ต่างวนเวียนกันไปเฟื่องพินิจ แลกเปลี่ยนความเห็น วิพากษ์วิจารณ์ค้นหาเคล็ดลับที่ซ่อนอยู่หลังลายปูน ที่ทำให้ภาพนั้นคงความงามอย่างอมตะ ผ่านกาลเวลา มาแสนนาน

ส่วนงานปูนปั้นชั้นครูที่เป็นแรงบันดาลใจให้ช่างทองร่วงถ่ายทอดทัศนะทางการเมืองลงในผลงานศิลปะของตนนั้น ส่วนหนึ่งอยู่ที่วัดสระบัวซึ่งสร้างมาแต่ครั้งสมัยอยุธยา ปั้นเป็นรูปฝรั่งต่างชาติจุมูกโต่ง ผูกผ้าพันคอขัดเจนแทรกอยู่ระหว่างรูปยักษ์ กำลังแบกฐานเสมา เป็นหลักฐานบอกแล้วว่า ครั้งหนึ่งในปลายสมัยอยุธยานั้น เคยมีชนชาติตะวันตกเดินเห็นมีชีวิตอยู่ในสยาม

ประเทศ ภาพปูนปั้นชั้นนี้จึงเปรียบเสมือนจดหมายเหตุแห่งยุคสมัย บันทึก
ทัศนคติคนไทยยุคอดีตเคยเห็นว่า ฝรั่งเศสเป็นเดียรถีย์ต่ำชั้นนอกพุทธศาสนา
จนต้องจับไปรวมอยู่กับยักษ์มารอันเป็นลำดับชีวิตต่ำสุด อยู่ตรงฐานล่าง
คอยแบกโอบเสมา ประคองว่าต้องใช้ธรรมะกดทับไว้จะได้ไม่กำเริบเสิบสาน
เหิมเกริมก่อความปั่นป่วนขึ้นมาได้

เกือบสองร้อยปีที่ภาพฝรั่งบริเวณวัดสระบัวถูกทิ้งร้าง แดดฝนกัด
ลายปูนกะเทาะสึกกร่อน ครึ่งแล้วครึ่งเล่าที่ครูทองร่วง เอ็มโอบริฐ ได้เคยแหวะ
เวียนไปดูฝรั่งคนนี้ และยังมีมองเห็นงานอีกหลายชิ้นในจิตรกรรมฝาผนัง ตู้ลาย
รดน้ำ ที่ศิลปินครูช่างโบราณได้สอดแทรกทัศนคติทางสังคมลงไว้อย่างน่าทึ่ง
งานทั้งหมดได้จุดประกายให้ช่างทองร่วงพัฒนางานปูนปั้นของตนให้ลงตัว
ด้วยศิลปะไทยมาตรฐานอันวิจิตร ผสมผสานด้วยทัศนคติทางสังคม การเมือง
และวัฒนธรรมท้องถิ่นเพชรบุรีอย่างมีเอกลักษณ์เฉพาะตน

มีงานปูนปั้นชั้นงามของช่างรุ่นใหม่และของสำนักช่างทองร่วงอยู่
หลายแห่งที่น่าชมอย่างยิ่ง ทางหงส์ตามหน้าบันโบสถ์ศาลาที่โบราณมักทำ
เป็นรูปเทพนม ได้รับการสร้างสรรค์ใหม่ในรูปลักษณะมกรคายนาคนเป็นสลัด
ตาเดียวที่วัดมหาธาตุ ใจกลางเมืองเพชรบุรี ส่วนที่สถานีเคเบิลคาร์ ตรง
โคมทางขึ้นจุดปล่อยรถรางนั้น เต็มไปด้วยงานปูนปั้นชั้นเยี่ยมที่บันทึกเรื่อง
ราวและทัศนคติทางสังคมเอาไว้อย่างแยบคาย งานชุดนี้ครูทองร่วงเป็นผู้
ออกแบบ โดยมีช่างบาหยัน บุญประเสริฐ ลูกศิษย์มือเอกเป็นผู้รับผิดชอบปั้น
งานตามที่ครูแนะนำให้ ในหลืบเงาซบซ้อนของงานปูนที่ดูราวมีชีวิตในยาม
กระทบแสงนั้น มีภาพการทำน้ำตาลโตนดของชาวบ้านเพชรบุรีที่ยังสามารถ
พบเห็นได้ตามชนบทบ้านนอก กับทั้งยังปรากฏภาพการเล่นพนันวัวลานซึ่ง
เป็นกีฬาประเพณีอันเป็นชีวิตจิตใจของหนุ่มๆ ชาวเพชรบุรี ชนิดที่เรียกได้ว่า
จนถึงปัจจุบันการเล่นวัวลานก็ยังคงเป็นการฝึก “ความเป็นลูกผู้ชาย” ให้กับหนุ่ม
เมืองเพชรได้อย่างเข้มข้น และวงการนักเลงก็มักเริ่มต้นกันที่ข้างสนามวัวลาน
นั่นเอง ส่วนตอนบนของภาพที่มักเป็นรูปเทพชุมนุมนั้น ช่างทองร่วงก็
ออกแบบให้เป็นฝรั่ง แหก เกาหลี ญี่ปุ่น ได้หัววัน ฯลฯ นั่งเรียงรายอยู่เหมือน

พระอันดับ ราวจะเสียดสีให้เห็นว่าค่านิยมของคนปัจจุบัน ได้เปลี่ยนไปยกย่องนับถือคนต่างชาติราวกับเทวดาก็ไม่ปาน

ยังมีเหตุการณ์สำคัญๆ ทางสังคมปรากฏอยู่ในงานปูนปั้นของช่างทองร่วงอีกมาก และยังมีใบหน้านักการเมืองต่างๆ ผู้เคยทำคุณและโทษไว้ในบ้านเมืองนี้ปรากฏอยู่ด้วยอย่างชัดเจน คนไปแหวะตุ๊กก็พอจะหาความเพลิดเพลิดจากการทำนายทายทักได้อยู่ว่า ภาพเหล่านั้นเป็นใบหน้าของใคร และเหตุการณ์แวดล้อมเกี่ยวข้องมาจากจังหวะช่วงไหนของสังคมและการเมืองไทย

จนถึงปัจจุบัน ครูทองร่วง เอ็มโอษฐ์ ได้รับเกียรติและรับรางวัลระดับชาติมาแล้วหลายครั้ง ครูยังเป็นนายช่างและศิลปินผู้สมณะ ทุกถ้อยคำของครูเต็มไปด้วยความลึกซึ้งคมคาย ที่สามารถจดจำไปคิดได้อีกหลายๆ ครั้ง ครูยังสืบสานชีวิตงานปูนปั้นเพชรบุรี ด้วยการฝึกหัดช่างรุ่นใหม่จากเด็กลูกน้องตามแบบวิธีโบราณอย่างที่ครูได้เคยเรียนรู้มา บ่อยครั้งที่ครูได้รับเชิญจากสถานศึกษาชั้นสูงให้เป็นอาจารย์พิเศษสอนวิชาการปั้นปูนและศิลปะไทยแก่นักศึกษาระดับปริญญาตรี และหลายครั้งครูบ่นว่าเสียดายเมื่อได้พบเด็กหน่วยก้านดี แต่ไม่มีโอกาสพัฒนาฝีมือต่อไปอย่างสืบเนื่อง เพราะการศึกษาในระบบปัจจุบันไม่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้แบบตัวต่อตัวจากการทำงานจริงๆ อย่างยุคสมัยที่ผ่านมา